

Mamasalı Apışev

(1960)

1960 yılında Oş ilinin Kara Suu kasabasına bağlı Tenal köyünde doğmuştur.
1986 yılında M. Gorki Edebiyat Enstitüsünü bitirmiştir.

Hikâye

BABA, ÇON ATA, ATA CAN BALA / BÜYÜK DEDE, DEDE, BABA VE ÇOCUK

Balanın babası bardığınan uluu adam - al cakında tokson bir çaşka çıgat; anı ayılında baarı urmattaşat, a bala özü bolgonu altı çaşa - al bul üy-bülönün en süyüktüü adamdı, - babası balaga uşunday degen. Anan dağı balanın törölüşün baarı köpkö çeyin kütüşkönün ayrıkça çıdamsızlık menen özü kütükönün aytkan, antkeni bala babasının birinçi çöbörösü.

Balanın çoñ atası dayıma babası menen çöbörösü eköönü şıldındap külüt kalat. Balaga anın cakında ele törölgön inisi "birinçi çöbörönün dañkın öçürüp taştaganın" aytat. A munu ukkanda babası: "Baarı bir birinçi çöböröm eñ süyüktüüm!" degen. Çoñ atası öto kuu cana kızmat çal: al özünün kolunan komuzda oynoo kölbösö da balanın babasının keede "çaş artis balaga okşop köyröndönösün" dep cömölöp kalat. Oşentse da özü dayıma komuz çertip catkanda başka bir iş kılımış bolup, uurdanıp ugup olturat.

Balanın atası buhgalter işteyt; al çoñ atasının aytuusu boyunca "kudaydın eñ calkoo adamı", - işinde ele kıyratıp koygonsup, "üydö da can kıynoogo eç alım cok" dep üydö iş kılbat. Anan özü dayıma dostoru menen bozo içip, karta oynop olturup, üygö tün carımı çende gana, baarı uktap kalışkan soñ kelet; uşul ele az kelgesip al murda balanın apasına da üylöngüsü kelbey cürüptür - babası çöbörösün oşol sebepten ulam kepke çeyin kütüp kalgan...

Kantken menen uşul üydögülördün baarı babasının korkuşat. Cada kalsa keede öz atasına baş iygisi kelbey, kayaşa süylögön çoñ atası dağı! A babası menen çöbörösü eköo bul üy-bülödö blanın atasının aytuusu boyunca "soyuznikter" , oşonduktan balanı da eç kim tartınta albat. Atası gana keede: "Çonoe ber uulum, çonoe ber! Cakında baban senin da uulduu boluşundu kaalap kalat!..." dep koet. Bala baarı bir babasının cakşı köröt, kün sayın anın canınan çıkpayt. Egerde üydögülördün kimdir bilöösü ayıptuu iş kılsa anı babası bala arkılıu çakırtıp alat da, özü calgız kalıp anı menen köpkö çeyin süylöşöt, a kiyin bayacı tuura emes iş casagan, albette, onolup ketet. Maselen, balanın atası egerde mas bolup kelip apası menen uruşa turgan bolso, al babası menen süylöşkondön kiyin oñolup, köpkö çeyin - dağı bir colu çatak salganga çeyin uruşpay kalat. A babası baarın çöbörösü gana özünö çakırtkanının sebebi - al özü töşöktön cılbay catat. Mına bir cılga cakındap kaldı... Ötkön cılı, bul çoñ üy-bülö balanın babasının tokson çaşka tolgonuna cana da balanın beşke çıkkanına baylanıştuu toy ötkörüşüp, ulakçılarga ulak tartışka torpok berişken. Dal mına oşondo, emnegedir, babası ulak

Çocuğun büyük dedesi herkesten yaşlı, yakında doksan bir yaşına girecek. Ona köydeki herkes hürmet gösterir. Çocuk ise daha altı yaşında. O bu ailenin en sevimli elemanı, büyük dedesi çocuğa öyle söylemiş. O, ayrıca, doğumunu, herkesin, özellikle de kendisinin uzun süre sabırsızlıkla beklediğini söylemiş. Çünkü çocuk, büyük dedesinin torunundan olan ilk çocuğu.

Çocuğun dedesi, büyük dedesi ile torununa şaka yaparak güler. Çocuğa, onun yakınlarda doğan erkek kardeşinin, "ilk torunun pabucunu dama attırdığını" söylüyor. Bunun karşılığında büyük dede "Her şeye rağmen en çok sevdiğim ilk torunum." diyor. Dedesi oldukça açıkgoz ve işini bilen birisi. Kendisi kopuz çalmayı bilmediği halde çocuğun büyük dedesini bazen "Genç sanatçılar gibi hareket ediyorsun." diyerek yerer. Böyle söylese de ne zaman büyük dede kopuz çalmaya başladığında daima başka bir işle uğraşmış gibi yaparak gizlice dinlemeye koyulur.

Çocuğun babası muhasebeci olarak çalışıyor. Dedesine göre o, dünyanın en tembel insanı. Sanki işte çok çalışmış gibi eve geldiğinde "Evde çalışmaya hiç takatim yok." diyerek iş yapmaz. Zamanını arkadaşları ile bozo içip, kart oynayıp geçirir ve eve gece yarısında, herkes uyuduktan sonra gelir. Bütün bu yaptıkları azmış gibi şimdiki hanımıyla da uzun süre evlenmek istememiş, büyük dede de bu sebepten torununu görebilmek için uzun süre beklemişti.

Ev halkının hepsi de büyük dededen çekinirler. Hatta, öz babasıyla çok kavga eden dedesi bile ondan korkuyor. Çocuğun babasına göre büyük dede ile torunu ev içinde bir "soyuz (birlik)" oluşturuyorlar. Dolayısıyla ev halkı çocuğu üzemiyor. Bazen babası çocuğa "Büyü oğlum, büyü. Yakında büyük baban senin de çocuk sahibi olmanı ister!" diyor. Çocuk tüm bunlara rağmen büyük dedesini çok seviyor. Onun yanından hiç ayrılmıyor. Evdekilerden biri bir işi yanlış yaptığında, büyük dede, işi yanlış yapanı çocuk vasıtasıyla yanına çağırır ve o kişi uzun konuşmalardan sonra yanlış yaptığı işi düzeltir. Meselâ, babası eve sarhoş geldiğinde hanımı ile kavga edecek olsa, büyük dede ile konuştuğundan sonra kendini toplar ve uzun müddet buna benzer bir yanlış yapmaz. Büyük dedenin onları çocuk vasıtasıyla çağırmasının sebebi, onun yatağa bağlı yaşamasıdır. Yatağa bağlı yaşamaya başlamasına yaklaşık bir yıl oldu. Geçen yıl, bu büyük aile, büyük dedenin doksanıncı, çocuğun ise beşinci yaş günü için bir kutlama hazırlamışlardı. Ulak tartma yarışması için yarışmacılara bir buzağı vermişlerdi. Büyük dede, yarışı kendisi başlatmak istemiş, bir ata binmiş ama fazla gidemeden attan

tartıştı özü baştağısı kelip, atka mingen, birok alıska çaap kete algan emes... Oşondon beri töşöktön turbay catat. Babası oşondo çoñ atası menen da uruşup ketken. "Sen emne üçün menin atıma mindin?..." - dep kıykırgan çoñ atası babasına. Babası bolso tek gana oynogusu kelip ele mingenin aytkan - başka söz aytıp uruşkan dele emes. Eköo oşondon beri kem süylöşüşöt. A apası balaga çoñ atası atın ayabay ele, babasının kargıranda ulak tartışka dep attan cıgılıp uyat bolgonuna, ölüp kala cazdaganına, çoñ atasın бүткүн rayongo taantıp, şermende kılğanına açuusu kelgen deyt. Atası bolso "uşunun baarı bir bolbagon, kelciregen söz. En başkısı babası ölböy ele tirüü kaldı go cıgılsa da, demek alar uruşup-cataктаşa turgan dele sebep çok eken, anda alar emnege bekerinen birin-biri tarıntıp alıştı eken?..." - degen.

Oşondon beri dayıma babası özünö çakırtkan sayın çoñ atası anın bölmösünün bosogonun çıkıp baratıp özünçö süylönöt: "Carıktık, uşunday kurakta üy-bülönün işine kirişip emne kıl at eken? Tınç ele çaşay berbeybi özütün cakşı körgön çöbörösü menen ubakit ötkörüp..." Bala çoñ atası emne minday dep süylögönün suraganda atası "al бүт biylikte tezireek ele öz koluna algısı kelip cürgönün" aytkan. Mına oşol sebepten tezireek ele öz koluna algısı kelip cürgönün" aytkan. Mına oşol sebepten naarazılanıp cüröt deyt. Atası oşentip tamaşalap koygon. A kiyin özünö oygo çömüp, kübürögön: "Senin babandın eç ayıkpay turgan oorusu, uulum, - al eç kaçan öz kolunan kelbey turgan, atkarılıbay turgan nersenı samaganında, - dayıma cakşılıkka çankap, bardık cerden tendikti, çındıktı, cakşılıktı körgüsü kele beret; mümkün, turuşta baarı uşunday boluşu da kerektir. Men babandın oşol paydasız arakterin sendey kuragımday beri bilem - dal oşol kündön beri emgiçe sozulup kelet..."

Bala cakında mektepke okuganı barat. Azır al bardık tamgalardı taanıp, kitep okugandı bilet. Maselen, al apası menen koşo magazinge barganda içine kirüüdön murda "mgazin" degen cazuunu uguza okuyt, - uşunday çoñ tamgalar menen cazılğan sözdördü uguza okugandı cakşı köröt. Balanın apası mugalim bolup işteyt. Egerde bala mektepke barganda naçar okuy turgan bolso özün uyatka kaltırat dep aytkan. A bala ayabay cakşı okuyt - babası balaga uşunday dep kalat. Babasının cazdığının aldında çoñ, kileygen oor kitep bar "Manas" degen. Bala babasına kelgende dayıma al bala üçün cazdığının aldına katıp koygon konfetterdi, cana başka tattuu nerselerin alıp beret. Alar bir azga süylöşüp turuşat. Babası çöbörösünön anı-munu suramcılap turat. "Emne, atan keçee tünü da mas bolup keldibi?" - bala oozu boş emes bolgonduktan ünsüz "çok" dep baş çaykayt. "Seni eç kim tarıntkan çokpu?" Bala dağı özünün bayağı ele coobun kaytalat. "Boluptur anda, egerde biröo seni tarıntı turgan bolso maga aytkın, men anın menen özüm süylöşümün", - babası uşentip süylöp catıp cazdığının aldına katılğan kitepti alıp çıgat. Andan son balanı özünö cakın olturguzat - kulagı katuurak, naçar ugat; andan son alar okuy baştatat...

Algaç bala: babası uşunday çoñ kişi bolup turup özü okugandı bilbeyt eken dep külüp cürgön. Birok atası "Esi çok tentek, - dep uruşkan anı, - baban sendey kezinde

düşmüştü. O zamandan beri yataktan kalkamıyor. Büyük dede düşmesinden sonra çocuğun dedesi ile kavga etmişti. Dedesi, büyük dedesine "Sen niye benim atıma binyorsun?" diye bağırmişti. Büyük dede de ona, sadece oyun için ata bindiğini söylemiş, fazla konuşmayarak kavgayı büyütmemişti. Bu kavgadan sonra ikisi az konuşmaya başlamışlardı. Annesi çocuğa, dedesinin aslında atını büyük dedesinden esirgediği için değil onun yaşlı haliyle bu işe kalkışıp kendini gülünç duruma düşürmesine, neredeyse ölümlerle burun buruna gelmesine ve bu olayın bütün kasabada duyularak alay konusu olmasına kızdığını söylemişti. Babası ise "Bunların tümü anlamsız, boş sözler. En önemlisi büyük dedenin düşmesine rağmen bir şey olmaması. Bir şey olmadıysa kavga edecek bir mesele yok demektir. Durum böyle iken niye kavga ettiler anlayamıyorum." demişti.

Bu olaydan sonra büyük dedesi, dedesini ne zaman odasına çağırırsa, dedesi (konuşmadan sonra) odadan çıkarken; "Hey Allah'ım, bu yaşta hâlâ ne diye işlere burnunu sokuyor? Sakin sakin, kendinden daha çok sevdiği torunuyla vakit geçirip yaşayamaz mı?" diye kendi kendine söylenirdi. Çocuk babasına, dedesinin niye böyle dediğini sorduğunda o; dedesinin bütün idareyi hemen kendi eline almak istediği için böyle dediğini ve bu sebepten memnun olmadığını söyleyerek, şaka yapmıştı. Sonra da derin bir düşünceye dalarak ağzından şu sözler dökülmüştü "Senin büyük dedenin bir büyük eksikliği (onun hiçbir zaman elinden gelmeyen, yapamadığı bir işi arzuladığında) daima iyi düşünüp, her zaman eşitliği, gerçeği, iyiliği görmek istemesi. Gerçekte hayatta da böyle olması gerekir. Ben büyük dedenin böyle gereksiz hareketlerini senin yaşlarından beri biliyorum, onun bu tür davranışları o zamanlardan beri süregeliyor..."

Çocuk yakında okula başlayacak. Şimdiden bütün harfleri tanıyor ve okumayı biliyor. Meselâ, annesi ile mağazaya gittiğinde içeriye girmeden önce "mağaza" yazısını sesli okur. Böyle büyük harflerle yazılmış yazıları sesli okumayı çok seviyor. Annesi öğretmen olarak çalışıyor. Çocuk okula başladığında kötü okursa kendisini utandıracağını söylüyor. Fakat çocuk iyi okuyacak çünkü büyük dedesi ona her zaman öyle diyor. Büyük dedesinin yastığının altında, kalın ve büyük "Manas" adlı bir kitap var. Büyük dedesi, çocuk yanına geldiğinde daima yastığının altına onun için koyduğu şekerleri ve diğer tatlı yiyecekleri çıkarır verir. Sonra biraz konuşurlar. Büyük dede torununa, her zaman sağdan soldan sorular sorar. "Dün gece baban eve sarhoş mu geldi?" diye sorduğunda çocuğun ağzı dolu olduğundan başını sallayarak "hayır" der. "Seni kimse üzüyor değil mi?" dediğinde çocuk biraz önce verdiği cevabı tekrarlar. "Tamam o zaman, eğer biri seni üzecek olursa bana söyle. Ben onunla konuşurum." Büyük dedesi bu şekilde konuştuğundan sonra yastığının altında duran kitabı çıkarır. Kulağı az işittiğinden çocuğu yakınına oturarak okumaya başlarlar.

Çocuk ilk başlarda; büyük dedesinin büyük kişi olmasına rağmen okuma yazma bilmiyor olmasına gülerdi. Fakat babası "Akılsız yaramaz, büyük deden senin yaşlarındayken başka işlerle uğraşıyordu. O,

başka işter menen alek bolup cürgön; al tomolok cetip kalıp, cılanayak, baydın kozuların kaytarıp, eptep bir sındırım nanın taap cep, özün bakkan...

Bala ar bir tamganı ünün bölüp, katuu uguzup okuyt; özü bolso bul üzük-üzük ündördön koşulup, kanday sözdör payda bolup çatışkanı da tüşünböyt, a babası anımokuganıma könüp kalgan - baarına tüşünöt, keede balaga baykatpay, çasıruun ıylap da alat; birook da bala bir colu baykap kalganda "agerde babası dağı ıylay turgan bolso al kitep okubay turganın" aytkan. Oşondo babası aga emi mından arı eç kaçan ıylabaymın dep ubada bergen." Alar kitepti uzakka çeyin okuşup, çarçaşkanda gana toktouşat; andan soñ babası komuz çertet okuşup, çarçaşkanda gana toktotuşat; andan soñ babası komuz çertet ce balaga kızık, kooz comok aytıp beret. Andan soñ keç kirip, bölmögö apası babası üçün tamak alıp kelet da balaga "uktap turgan mezgil ebak bolgonun" aytıp, erçitip alıp ketet.

Babası balanın apasın "ömürümdö körgön en akılduu ayal" deyt; anın akılsız, köödök atasına ten kelçü can emes, birook, oşentse da emnegedir atası babasına alige çeyin babasına naarazı bolup cüröt anı balanın üylöndürüp koygonu üçün... Köz köz babası balaga uşulardı aytıp koburap kalat.

Apasın bala da cakşı köröt. Apası aga şokolad-konfetterdi köp cegenge tıyuu salıp, al muzdu, kardı cegende uruşsa dağı. Dayıma al muzdu ce kardı apasınan çasırap cegende keçinde tamagı oorup, süylöy albay kalat da, apası anı uruşup, bir neçe küngö çeyin sırtka çıgarbay koyot.

"Tezireek ele ölsö eken..." - deyt apası kaygılıuu, bala eköo babasınan kaytıp kelişken son. "Bolboson - mına bizdin karaganıbizga dağı ekinçi cılga sozulup baratat. "Çaşarın da cakşı ele çadı go, menimçe, tokson bir çaş adam üçün cetişerlik ele go?..." Atası apasınan uşunday sözdörün ukkan sayın açuulanat da, apası eköo uruşa baştayt. Bala alardın talaşına ançeyin tüşünö berbeyt. Bir colu gana babasınan "ölüm" degen emne ekenin suramak boldu ele, al kızıkkın balaga kabagın çıtıp, bul öto caman söz ekendigin, anı bilüünün keregi cektugun aytkan. Bala oşol boydon bul söz emneni tüşündürörüp bilbey kaldı, antkeni babasınan başka suray turgan da eç kim cok ele.

"Çaş bala ele, uşundan kerekçe özünün süyüktüü çöbörösü menen dos bolup albaybı, eköo çarçağıça oynoy berişmek!..." - çoñ atası babası cönündö üşintip kaytalagandı cakşı köröt. Anın açuusu ayabay katuu. Keçee künü al balanın attın aldınan çurkap ötkönün körüp kalıp, anı karmap alıpkuyruguna alakanı menen bir neçe colu ııta çapkılagan. Bala ökürüp-bakırıp ıylap ciberip, üydön apası da sırtka cügürüp çıkkan. Çoñ atası apasına balanı at teep koyo cazdaganın, anın attın aldınan çurkap ötkönün aytkan. Çoñ atası, albette, bala uşul kezge çeyin da bala attın aldınan çurkap ötüp oynop cürgönün bilgen emes. A kiyin babası uşunun baarın ugup alıp bilgen soñ çoñ atasın özünü çakırttı / bayagı biröo başka kimdir biröönü taarıtıp catkanda çıdap tura albağan adatı karmap /; çoñ atası köpkö körünbödü, sıyagı, kelgisi çoñ bolup cürsö kerek, akırı kapalanıp, aytıptuu bala sımal, başın cerge salıp keldi; anan babasınan canında olturgan balanı körüp opuzalay

yalnız başına, yalınayak, ağanın koyunlarını güttü; ne bulursa onu yiyerek büyüdü. Kendi kendine baktı..." diyerek çıkışmıştı.

Çocuk her bir harfi heceleyerek sesli bir şekilde ve bu seslerden hangi kelimelerin oluştuğunu ve ne anlama geldiğini anlamadan okur. Ama büyük dedesi onun bu okuyuşuna alıştığı için hepsini anlar. Bazen de çocuğa hissettirmeden, gizli gizli ağlar. Bir keresinde çocuk büyük dedesinin ağladığını farkedince, eğer bir daha ağlarsa okumayacağını söylemişti. Büyük dedesi, o zaman ona, bir daha ağlamayacağına dair söz vermişti. Onlar uzun süre okudukları bu kitabı, ancak yorulduklarında bırakırlar. Sonrasında büyük dedesi kopuzu eline alarak çocuğa, heyecanlı, güzel bir masal söylemeye başlar. Akşam olduğunda annesi büyük dedesi için yemek getirdiğinde çocuğa uyku vaktinin çoktan geldiğini söyleyerek alıp gider.

Büyük dedesi, annesi için, hayatında gördüğü en iyi kadın olduğunu söylüyor. Büyük dedesine göre annesi, akılsız, tembel, babasına göre biri değildir. Babası ise büyük dedesine, onunla evlendirdiği için o günden bu güne kırgındır. Yer yer büyük dedesi bunları anlatarak, kızar.

Annesini, çocuk da çok seviyor. O, annesini, şeker ve çikolatayı çok yemesine izin vermese de, buz ve kar yemeyi yasaklasa da çok seviyor. Annesinden gizli buz veya kar yediğinde akşama boğazı şişer, konuşamaz duruma gelir ve annesi o zaman kavga ederek, bir süre dışarıya çıkmasını yasaklar.

Büyük dedesinin yanından döndükten sonra annesi dertli bir şekilde "Çabucak ölse bari... İki yıla yakın bizim yardımımızla yaşıyor. Yaşayacağını da iyi yaşadı. Bence doksan bir yaş insan için yeterli..." der. Babası, annesinin bu sözlerinden sonra sinirlenir; ikisi kavgaya başlarlar. Çocuk onların bu sürtüşmelerine hiçbir anlam veremez. Bir keresinde babasına "ölüm" denilenin ne olduğunu sormak istemiş, ama babası merak eden çocuğa, suratını asarak, onun çok kötü bir şey olduğunu, bilmek gerekeceğini söylemişti. Çocuk böylelikle kelimenin ne anlama geldiğini anlayamadı. Çünkü babasından başka sorabileceği biri de yoktu.

Dedesi, büyük dedesi hakkında "Kendisi de çocuk, böyle işlere karışacağına, çok sevdiği torunu ile arkadaş olup oynasalar olmaz mı?" der durur. Onun kızgınlığı çok kötüdür. Daha geçen gün, çocuğun bir atın önünden koşarak geçtiğini gördüğünde, onu yakalayarak kışına birkaç tokat vurmuştu. Çocuk ağlamaya başlamış, bunu duyan annesi koşarak dışarı çıkmıştı. Bunun üzerine dedesi de ona, atın neredeyse tepeceğini ve onun atın önünden koşarak geçtiğini söylemişti. Elbette dedesi, çocuğun bugüne kadar atların önünden böyle geçerek oynadığını bilmiyordu. Büyük dede, bu olayı duyar duymaz dedeyi yanına çağırta (âdeti olduğu üzere, birisi birine haksızlık ettiğinde dayanamaz). Dedesi uzun süre ortalarda görünmedi, gelmek de istemiyor gibiydi. Sonunda üzgün ve suçlu bir çocuk misali başını önüne eğerek geldi. Sonra da büyük dedesinin yanında oturmakta olan çocuğa karşı korkutmak istemiş gibi; "Seni gidi, şikayet etmeyi de öğrenmişsin!" dedi. Büyük dedesi, çocuğa dönerek, "Sen şimdi git, sonra gelersin."

süylödü: eh, senibi, şaşpagn, arızdangandı üyrönüp kalgan ekensiñ da!... "Sen kete ber, kiyin kelesin" - dep babası balanı çıkarıp ciberdi. Babası çoñ atası eköo emne dep süylöşkönün bala ukkan da çok.

Keçinde uşunun baarın apasınan ukkan atası balanın eki kulagin eki koldop çoyup, al ıylap ciberip, a kiyin ekinçi eç kaçan babama barıp arızdanbaym dep ubada bergençd cazaladı.

Babasınan başkaların baarı uşunday açuuluu kişiler...

Bügün başkaça, sarı kar caadı. Babası balaga bul kar uşul cıldın akırkr karı ekenin ayttı da, anan özünçö: uşul cazdı da körö turgan bolgonun, ömürü dağı bir cılga uzara turgan bolgonun ayttı... Tokson bir çaş - bul ayabay köp okşoyt ee? Apası balaga bul öto köp deyt, a atası tokson bir çaş ançalık dele köp emes degen da, kaysıdıp bir başka caktarda babandan eki-üç ese uluu adamdar çaşap catışkanın bildirgen. Birok, balaga bul ançeyin cakkan çok, antkeni al babasının bardık-bardık adamdardan uluu boluşun kaalagan... Bala özü sanagandı ali üyrönö elek - ongo gana bilet, birok koldorunun mancaların sanasa keede gana on bolup çıgıp, birde aşıp, birde cetpey kalat.

Kar caap bütkönçö babası çöbörösü eköo "Manastı" okup olturuştı; okup bütüşkön soñ babası balanı "maga çoñ atañ menen atañdı" çakırıp kel" dep cönöttü. "Al dağı emneni oylop taptı eken?" - dep kabatırlana, çoñ atası çoñ enesine kooptono karadı. Balanın çoñ enesi men kaydan bilem, sen özüñ bilesiñ da - dep koydu. Çoñ enesinin açuusu caman - tim ele babasının comogundadı cez kempirdey. Babası da anı caktırbayt. Keede gana: "Kanday, çoñ eneñ cüröbü? Men anı eki cıldan beri körö da elekmin, töşökkö catıp kalgandan beri..." - dep kalat. Bala al suroolorgo özü da çoñ enesin köptöp beri körö elektigin aytıp coop beret. "Eh, egerde sen babandın ayalı - özündün çoñenendi körüp kalganında emne? - dep kaytalayt babası - Sen anın kanday can bolgonun elestete da albaysıñ da tuurabı? Bala "tuura" bep makul bolup başın iykeyt. Çınında ele babasının ayalı kanday kempir ekenin elestete da albayt.

Bala babasının bölmösünö kayra çurkap kelip çoñ atasın çakırğanın, a özünün atasının üygö kele elektigin, işinde ekenin bildirip coop ayttı. Alar kayradan kitep okugandı ulantıştı: kayradan bayagı toktotkon kızık okuyanı uantıştıp, baarı çoktu unutup koyuştu. Akırı eşik açılıp, kimdir biröo alardı tiktep turup kalğanın sezişip, baş kötörüştü. bosogodo çoñ atası alardı karap, kıtmır cılmayıp turuptur. Munu baykagan babası aga ünün kataal çıkarıp: "Emne?... Balañ kayda ketti? Ce dağı bozo uulap kettibi?..." -dep suradı. Çoñ atası balanın atası çoñ kişi bolup kalğanın, kayda barıp, emne kılıunu özü çeçe bergeni tuura ekendigin aytıp coop berdi. "Bügün kündün tabı ısganın baykadım. Eşikke çıkkım keldi - körbögönümö da köp boldu. Kısılıp, taza abanı sagındım. Siler - munun atası eköönör - babası balaga cansadı - maga sırtka sıkkanga cardam beril, erten sırtta çıgıp es alaym..."

Keçinde çoñ atası atasına "erten menen üydö bolgun" dep eskertip koydu... A ertesi küñü apası babasının töşögün sırtka - aybandağı çarpayaga saldı. Andan soñ süyünüp, basuuga cañıdan gana üyrönüp catkan baladay

diyerek dışarı gönderdi. Çocuk, büyük dedesi ile dedesinin uzun süre ne konuştuklarını duyamadı.

Akşam, babası, hanımından bu olayı duyunca çocuğun iki kulağını da tutarak, onun ağlamasına bakmadan, bir daha hiç kimseyi büyük dedesine şikayet etmeyeceği sözünü verinceye kadar çekti.

Büyük dedesinin dışında hepsi sinirli kişiler...

Bugün farklı bir gün, sarı kar yağdı. Büyük dedesi çocuğa bu karın yılın son karı olduğunu söyledikten sonra alçak bir sesle; gelmekte olan baharı göreceğini ve ömrünün bir yıl daha uzadığını söyledi... Doksan bir yaş. Bu oldukça fazla gibi değil mi? Annesi, çocuğa, bu yaşın oldukça fazla olduğunu söylüyor. Babası ise o kadar fazla olmadığını, başka yerlerde büyük dedesinden iki, üç yaş büyük kişilerin yaşamakta olduğunu söylemişti. Fakat bu durum o zamana kadar çocuğun hoşuna gitmiyordu. Çünkü o, büyük dedesinin tüm insanlardan büyük olmasını istiyordu. Saymayı henüz bilmiyor. Sadece ona kadar saymasını biliyor. Fakat elinin parmaklarını saydığına bazen on, bazen de bir eksik çıkıyor.

Kar sona erene kadar büyük dede ile çocuk Manas'ı okudular. Okuma bittikten sonra büyük dedesi çocuğa, "Deden ile babanı çağır." diyerek gönderdi. Dedesi bunu duyunca, "Şimdi ne düşünüp, buldu acaba?" diyerek şüpheyle büyük annesine baktı. Büyük annesi, dedesine, "Ben nerden bileyim? Sen kendin daha iyi bilirsin." dedi. Büyük annesinin de siniri korkunçtur. Aynı Manas'taki çelik turnaklı cadı gibi. Onu büyük dedesi de sevmiyor. Ara sıra "Büyük annen nasıl, yaşıyor mu? Yatağı düştüm düşeli onu daha görmedim..." der. Çocuk bu sorulara, kendisinin de büyük annesini uzun süredir görmediğini söyleyerek cevap verir. Büyük babası, bunun üzerine her zaman, "Eh, sen eğer benim hanımı, yani büyük anneni görseydin. Onun ne kadar iyi biri olduğunu tahmin bile edemezsin, değil mi?" diye tekrarlardı. Bunun üzerine çocuk "doğru" deyip ona katılarak başını sallar. Gerçekte de büyük dedesinin hanımının nasıl bir kadın olduğunu düşünemez.

Çocuk, büyük dedesinin odasına tekrar koşup gelerek dedesini çağırdığını, babasının ise daha eve gelmediğini söyledi. İkisi tekrar kaldıkları heyecanlı olayı kitaptan okumaya başladılar ve dış dünyayı unuttular. Uzun zaman sonra birinin kapıyı açıp onlara baktığını sezerek başlarını kitaptan kaldırdılar. Kapının yanında, dedesi onlara gülümseyerek bakıyordu. Bunu fark eden büyük dede sesini sertleştirerek, "Oğlun yine nereye gitti? Yoksa yine bozo zıkkımlanmaya mı gitti?" diye sordu. Çocuğun dedesi, oğlunun yetişkin bir insan olduğunu, nereye gideceğini, ne yapacağını kendisinin karar vermesinin doğru olduğunu söyledi. Büyük dede, "Bugün havanın ısındığını hissettim. Dışarı çıkmak istiyorum; dışarıyı görmeyeli epey oldu. Burada sıkıldım, taze havayı özledim. Siz, bunun babasıyla sen, ikiniz (çocuğu işaret ederek) bana dışarı çıkmamda yardım edin, yarın dışarı çıkıp biraz gönlüm açılınsın..." diyerek dışarı çıkmak istediğini bildirdi.

Akşam, dede, çocuğun annesine, "Yarın evde ol." diye hatırlattı. Ertesi sabah annesi, büyük dedesinin döşeğini dışarıdaki (eyvandaki) divana serdi. Daha sonra, dedesi ile babası, yürümeyi yeni öğrenen çocuk

bolup cüzü nurdangan babasın çoñ atası menen atası eki koltugunan celep sırtka alıp çığıştı. Babası çarpayada köpkö çeyin oyluu olturup da, "uşul kündü körsötkönünö, uşul cazga ketkirgeniñe şügür..." dep koydu özüñö süylönüp.

Keçke cuuk, kündün tabı kaytıp, çıkıroon tartıp kalganda babasın kayradan üygö alıp kirmek boluştu; baarı çoguluşup, birook balanın atası çok bolup çıktı, - babası özü da "aybandağı çarpayada ele cataberem" dep ayttı ele buga apası karşı boldu: caz ali kele elek, tünküsün suuk bolot dep... Anan baarı oylonup turuşup, babasın kayra üygö alıp kirüünü çeçti. Emi baarı topoloñ bolo baştaştı. Çoñ enesi naarazılana süylönüp: emne ele bul ooru-luu adam sırtka çikkısı kelip kaldı eken? Üydö ele tıñ cata berbeybi? - dep çoñ atasına cardamdaşıp, tarınıp, tünörgön babasının bir koltugunan celep, üygö alıp kir-işti.

"Sırtta kaydan? Keçede kün cılıp kaldı? Çakşıbi?... Ooba, ooba men da baykap turam tereze-den..." emi bala kelgen sayın babası andan uşintip suram-cılay turgan boldu. Oşol boydon babası murdağıday sırtka çıgam dep surangan çok. "Babañ senin çoñ eneñe tarınıp kaldı" - dedi balaga apası. Keçe erte menen çoñ atası babasının salamatçılığın surap koygonu kirip kaldı. Bul ubakta bala babasının canında olturgan. Çoñ atası babasınan "ayvanga çıgıp catıp, sırtta es albaysıñı?" - dep surap kaldı. Babası aga: ırahmat, maga emi eç ners-enin keregi çok, men özümö kerek nersenin baarın kördüm, emi menin söğümdü uşul bölmödön alıp çıgasınar dep koydu. Bala alardın sözünö ançeyin tüşünö bergen çok, birook babası menen çoñ atasının kapalu-ucüzdörünö karap bir caman nerse cönündö söz bolup catkanın baykadı. Andan kiyin çoñ atası köpkö çeyin ünsüz oturdu da, kiyin üşürünüp, sırtka çıgıp ketti. "Çakında caz da kelet, kün cılıp, sırtta uktasa da bolot. Almanın túbündöğü kerebette sen uktaysın, bolupturbu? Boş kalbasın, makulbu?... " - babası balaga aytıp kaldı. Bala "makul" dep süyünö, başın iykep koydu.

A kiyin bir colu babasının bölmösündö baarı çogulup kalıştı - babası, çoñ atası, atası cana bala, - babası balanın atasına kayrılıp: sen canağı nemendi çakırbaysıñı, bayağı bizdi sürötkö tartmak bolgon bal-anı, ötkön cılıçı?... - dep kaldı. "A-a sürötcünübü? Fotograftı?" - dedi atası babasının oyun tüşüngönünö süyünüp. "Ooba". "Anı emne kılasın? Ötkön cılı biz baarız suranganda da inabay koydun ele estelik üçün tüşüp koyolu deşse..." - dedi çoñ atası babasınan tandana surap. "Ooba, anda kaalagan emes elem, azır bolsouşul çöböröm üçün kiçine künöögö batıpkoygum kelip turat, uşul çunagıma estelik bolup kalsın dep oylodum..." Bala emi zamatta ötkön cılı okuyanı estedi: toydo köp el çogulup, anan uşul çoñ üy-bülö büt çogulup, estelik üçün sürötkö tüşüşkön. Calgız gana babası süröttö çok - "kördün oozunda butum turganda künöögö batkım kel-beyt, karıganda cakşı çaşap ötüü kerek" dep inabay koy-gon... Baarı aga naarazı boluşkan."Kıyık çal, çok degende başka alamdardı bir az urmattap, sıylabaybi? Emne, al toygo biz al üçün da çaçıp catkanıbizdi bilbey-bi ce?!" - dep çoñ enesi birinçi colu babasına açık karşı

gibi sevinen ve nurlanmış olan büyük dedesini, iki koltuğundan tutarak dışarı çıkardılar. Büyük dedesi, divanda uzun müddet düşünceli bir şekilde oturdu ve "Bu sıcak günü gösterdiğine, bu güne kadar ömür verdiğine şükür .." dedi kendi kendine söylenerek.

Akşama doğru, hava soğumaya başladığında büyük dedesini tekrar odaya taşımak istediler fakat çocuğun babası ortalıkta yoktu. Zaten büyük dedesi de "Eyvanda-daki divanda yatacağım." dedi ama gelini buna daha baharın gelmediğini ve gece soğuk olacağını söyleyerek karşı çıktı. Sonra hepsi beraber büyük dedeyi içeri taşı-maya karar verdiler. Hepsi sinirlenmeye başladılar. Büyük annesi, "Durduk yerde bu hasta adam niye dışarı çıkmak istedi? Evde yatsa olmaz mı?" diye homurdandı; çocuğun dedesine surat asarak yardım etti; büyük dedesinin koltuğuna girip eve taşdılar.

Artık büyük dedesi, çocuk geldiğinde, "Dışarı nasıl? Dışarıda gün ısındı mı? Güzel mi? Evet, evet, pencereden ben de farkediyorum." diyerek ona sorar oldu. Bu olaydan sonra büyük dedesi dışarı çıkmak için hiçbir şey söylemedi. Annesi çocuğa, "Büyük deden, büyük annene darıldı." dedi. Dün sabah, dedesi, büyük dedesinin halini hatırlını sormak için odaya girmişti. Çocuk, o zaman büyük dedesinin yanında oturuyordu. Dedesi, büyük dedesine "Eyvana çıkarak, dışarıda hava almak ister misin?" diye sordu. Bunun üzerine büyük dedesi ona; "Sağol, artık bana hiçbir şeyin gereği yok. Ben kendime gerekli olan herşeyi gördüm. Artık benim cesedimi bu odadan alıp çıkarırsınız." dedi. Çocuk, o anda, onların ne konuştuğunu anlayamadı. Fakat büyük dedesi ile dedesinin üzgün yüzlerine bakarak kötü bir şey hakkında konuştuklarını hissetti. Dedesi, bu konuş-madan sonra uzun süre sessiz kaldı ve sonra sıkıntılı bir şekilde dışarı çıkıp gitti. Büyük dedesi çocuğa, "Yakında yaz gelir; gün ısınır ve dışarıda uyunacak hale gelir. Elma ağacının altındaki divanda sen uyurusun, oldu mu? Boş kalmasın, kabul mü?" dedi. Çocuk sevinerek, "Kabul." deyip başını salladı.

İlerleyen günlerin birinde, büyük dedesinin odasın-da hepsi toplandılar; çocuk, büyük dedesi, dedesi ve babası. Büyük dedesi, babasına dönerek, "Sen geçen seferki arkadaşını çağırıyor musun, hani geçen bizim fotoğrafımızı çeken çocuğu, geçen seneki?.." dedi. Babası, büyük dedesinin dediğini anlamamın sevinciyle "Haa fotoğrafçıyı mı? Fotoğraf mı?" dedi. "Evet" dedi büyük dedesi. Dedesi hayret içinde, "Ne yapacaksın onu? Geçen sene hatıra olsun diye çektiğimizde, istememiştin..." diyerek büyük dedesine sordu. "Evet, o zaman istememiştim. Şimdi ise torunum için küçük bir günaha girmek istiyorum. Bu yiğidime hatıra olarak kalsın diye düşünüyorum..." diye cevap verdi. Çocuk o anda geçen yıl olan olayı hatırladı: Kutlama için çok kişi gelmiş, sonra bu büyük aile toplanarak hatıra için fotoğraf çekirmişlerdi. Sadece büyük dedesi yoktu fotoğrafta. O, "Bir ayağım çukurdayken günaha girmem. Yaşlıyken gerçeklere uygun yaşamak gerek." diyerek kabul etmemişti. O zaman herkes ona kızmıştı. Büyük annesi, "Huysuz ihtiyar, hiç olmazsa diğer insanlara hürmet etse, saygı duysa olmaz mı? Bu kutlamayı onun için de düzenlediğimizi bilmiyor mu sanki?" diyerek ilk

çıkan. Oşondon beri çoñ enesi balanı cemelegisi kelgende "sen babandı tartıp kalıpsıñ, sen da babaña okşop kıyıkıñ, söz ukpaysıñ..." dep kalat. Azır oşol süröttö babasınan başka baarı bar. Mina emi, emnegedir, babası özü da sürötkö tüşküsi kelip kalıptır. "Cakşı bolot, albette, men üygö erçitip kelem sürötçünü" dep atası babasına ubada berdi.

"Meni unutpaysıñbı, uulum? Meni kiyin estep kürösünbü? Kiyin, men men çok kezde dağı?..."-dep babası emi baladan köz-köz surap kalçu boldı. Bala eç tüşünö albayt: babası bar bolup turup ele kantip çok bolup ketet? - oşentse da başın iykegilep: unutpaymın, estep mürömün dep ubadasın beret.

Andan kiyin babası balaga dağı bir kızık, kooz comogun aytıp berdi. Comok bütökön soñ al balaga kayrılıp minday dep aytat: sen, uulum, turmuştı da baarı comoktoguday boluşu kerektigin tüşünüşün kerek - mına, sen cakında, tez ele çoñoyup, cigit bolosuñ, andan çoñ suluu, estüü kızdı süyüp kalasıñ cana dağı eñ sonun adamdar menen dostošusun... Oşonun baarın kiyin, maga okşop kariganda özündün ötkön ömüründü eskerip, comok sıyaktuu öz nebere-çöbörölörünö aytıp beresiñ. Oşon üçün turmuştı da baarı şomoktoguday boluşu kerek, - dostuk dağı, süyüü dağı, sen meni tüşündünbü?... Bala başın iykep "ooba, tüşündüm" dep coop beret. Babası külüp, balanın başınan sılayt da: azamat, sen dayıma baarına cakşı tüşünösün, bar emi oynoy ber - dep balanı çönötöt.

A bir künü ertelep, kündögüdön başkaça apası anın betine suu çaçıp oygottu. Muzdak suu betine tiygen bala kıykıldap ıylay baştaganda apası anı soorotup "sen emne? Sen çonoyup cigit bolup kalbadiñbı, ıylasañ uyat bolot, sırtta seni çoгуu sürötkö tüşöbüz dep babañ, çoñ atañ, atan bolup kütüp turuşat" - dep ayttı. Munu ukkan soñ bala ordunan turup da özü cüündü, apasına keldi - apası anı dal oşol toy bolgon kündögüdöy kılıp casandırıp, kiyindirdi.

Babası baarının ortosuna olturdu - artına cazdıktardan celep koyuştu; anın eki tarabınan çoñ atası menen atası orun alıştı, a akırkı bolup üydön çurkap çıkan bala özü ele eç kimge ayttırbay babasının aldınan orun aldı.

Oşentip baarı çoгуlup olturuştı - babası, çoñ atası, atası cana bala - demeyde eç minday cakın olturuşpasa da. "Oşondoy, dal oşondoy olturgula, kana külgülöçü, cılmayıp koygulaçı?..."- dep sürötçü cigit şıkaalap, köpkö çeyin aldı artına basıp cürdü da bir keçe colu "çıkıldatıp" aldı. "Kuday özün keçire kör, ömürümdö bir colu uşunday күнөögө battım" -dep babası cenildep күbүрөнүп aldı.

"Çal bir nerseni seze baştadı - dep keçinde atası apasına ayttı. -Mına emi körösün, cakında baarı bütöt..." Apası unçukkan çok, kıylaga coop berbedi / balkim, kim bilet süyüngüsü kelbegendir, ce süyüngönün bildirgisi kelbegendir / , kıylaga sozulgan cımcırttıktan soñ gana: ooba, akırkı uçurlarda çalga bir nerse boldı, tamaktı tüzük iče albayt, көp uktaçu boldı - dep koydu.

< ... >

defa açıktan karşı çıkmıştı. O zamandan beri büyük annesi, çocuğa kızdığında, "Büyük dedene çekmişsin. Sen de büyük deden gibi huysuzsun, söz dinlemiyorsun..." der. O fotoğrafta, büyük dedesinden başka herkes var. Fakat şimdi, niyedir, büyük dedesi de fotoğraf çekilmek istiyor. Babası, "Güzel olur, elbette. Fotoğrafçıyı gidip getireyim." diyerek büyük babasına söz verdi.

Büyük dedesi çocuğa, "Beni unutmazsın değil mi oğlum? Beni devamlı hatırlar mısın? Ben olmadığım zamanda bile hatırlar mısın?..." diyerek sık sık sorar oldu. Çocuk hiçbir zaman anlayamıyordu: Büyük dedesi varken, nasıl birdenbire yok olacaktı? Anlamasa da, başını sallayarak; "Unutmayacağım, hatırlayacağım." diyerek söz verirdi.

Ondan sonra büyük dedesi çocuğa bir güzel masal daha anlatır. Masal bittikten sonra çocuğa dönerek şöyle der: "Oğlum sen, gerçek hayattaki her şeyin masaldaki gibi olduğunu anlamın gerek. Yakında büyüyecek, yiğit olacaksın. Sonra da güzel ve akıllı bir kıızı sevip, en iyi kişilerle arkadaşlık edeceksin... Ben gibi yaşlandıktan sonra kendi hayatını, torunlarına ve torunlarının çocuklarına masal gibi anlattırısın. Bu sebepten hayatta her şeyin masallardaki gibi olması gerekir; dostluk da, sevgi de. Beni anladın mı?" Bunun üzerine çocuk "Evet, anladım." diyerek başını sallar. Büyük dedesi gülerken çocuğun başını okşar ve "Aferin sana, sen hepsini anlıyorsun. Haydi şimdi git, oyna." diyerek dışarı gönderir.

Bir gün, sabah erkenden, diğer sabahlardan farklı olarak annesi onu yüzüne su dökerek uyandırdı. Soğuk su yüzüne değdiğinde ağlamaya başladığında annesi kızarak "Niye ağlıyorsun? Sen büyüüp yiğit olmadın mı? Ağlarsan ayıp olur. Dışarıda seni büyük deden, deden ve baban toplanmış bekliyorlar" dedi. Bunu duyan çocuk kalktı ve gidip yüzünü kendi yıkayıp annesinin yanına geldi. Annesi onu, kutlamanın yapıldığı gündeki gibi hazırlayarak, giydirdi.

Büyük dedesi, hepsinin ortasına oturdu. Arkasına yastıklarla destek koydular. Onun iki tarafında dedesi ve babası yer aldılar. Evden en son çıkan çocuk, kimseye söyletmeden koşarak büyük dedesinin önüne geçti.

Normal şartlarda hiç böyle yakın oturmasalar da bu şekilde büyük dedesi, dedesi, babası ve kendi olarak yakın oturdular. "İşte böyle, tamam böyle oturun, haydi gülümseyin, güler misiniz?..." diyen fotoğrafçı, bir öne bir arkaya gidip gelerek birkaç defa fotoğraf çekti. Büyük dedesi, "Allah'ım affet beni, ömrümde ilk defa böyle bir günah işledim." diyerek söylendi.

Babası, annesine, "İhtiyar bir şeyler hissetmeye başladı. Görürsün yakında herşey bitecek..." dedi. Annesi ses çıkarmadı, hiçbir cevap vermedi (kimbilir belki bu duruma sevinmemiştir; belki de sevindiğini göstermek istememiştir). Uzun süren sessizlikten sonra sadece "İhtiyara gerçekten bir şeyler oldu. Tam olarak yemek yiyemez oldu, çok uyumaya başladı" dedi.

< ... >